

BISERIC'A si SCOL'A.

Fóia bisericésca, scolastica, literaria si economica.

Ese o data in septemana: Duminec'a.

Pretiuu abonamentului:	Pretiuu insertiuniloru:	Corespondintiele sè se adreseze Redactiunei dela „BISERIC'A si SCOL'A“ in Aradu, la institutulu pedagogicu-teologicu, éra banii la secretariatulu consistoriului romanu ortodoxu din Aradu.
Pentru Austro-Ungari'a pe ann . . . 5 fl. — cr.	Pentru publicatiunile de trei ori ce contienu cam 150 cuvinte 3 fl., pana la 200 cuvinte 4 fl. si mai sus 5 fl. v. a.	
„ „ „ „ 1/2 annu . . . 2 „ 50 „		
Pentru Romani'a si strainetate pe ann . . . 7 „ — „		
„ „ „ „ 1/2 „ „ 3 „ 50 „		

Partea financiara in cestiunea scóleloru nóstre confessionali.

(Continuare).

Am disu in rondulu trecut, cà singurulu isvoru de venitu alu scóleloru nóstre confessionali este denariulu poporului. Standu lucrulu astfeliu ni se impune la toti o detorintia imperativa ca se grigimu a produce in poporu doue conditiuni, si anume: vointi'a si possibilitatea de a contribui pentru scóla. Astadi nu esista nici un'a din aceste conditiuni in mesura necesara. Dar óre cum ar si esista vointi'a de a contribui pentru scóla, candu in memori'a fie caruia din noi este inca viu faptulu, cà erá mai anii trecuti aici in Aradu o asociatiune cu unu scopu curatu culturalu. Ea posedea unu capitalu frumosu formatu din bani curatu romanesci. Astadi inse din tóta institutiunea ne a remasu trist'a suvenire, cà acesti bani cu cea mai santa menitiune s'au prepaditu din caus'a neglijentiei celoru incredintiati cu administrarea lor. Mai asta véra primí in possessiune o parochia de ale nóstre, pre carea de asta data nu voimu a o numi o suma de bani. Piulu fundatoriu o testase bisericeii cu intentiunea ca interesele sè-se intrebuintieze pentru unu scopu anumitu de densulu. Comitétulu parochialu, in care sunt multi ómeni inteligenti, in locu se administreze banii ca fundatiune separata cu numele testatorului ii petrecu simplu in venitele sale anuali sub cuventu, cà vomu solvi noi din averea bisericeii pentru lucrurile indigitate de fundatoriu. Se facu apoi in decursulu anului o multime de colecte, nu totdeun'a ajungu aceste colecte intregi la menitiunea lor. In parochieile nóstre avemu ici colea fonduri. Aceste fonduri sunt inse in multe locuri unu meru de cërta intre ómeni. Se gagescu multi cu dorulu sè-le administreze ei, in cele mai multe casuri inse nu cu inteatiunea de a aduce sacrificie prin manipulare. Aci s'ar mai puté dice multe, nu este consultu inse a revelá totdeun'a tóte.

Sub astfeliu de impregiurari nu-i vine nimenuia dorulu de contribui. Adevératu, cà reulu acest'a nu s'a

nascutu in sinulu nostru, ei elu este streplantatu ca si o lepra din alte parti, si se ivesce la poporulu romanu, mai cu seama pe acolo, pe unde este mai la moda intre popórele colocuitorie, ce pretindu, cà ar fi mai culte, decâtu poporulu nostru. Ori de unde ar fi venitu elu la noi, trebue vindecatu. Pentru vindecarea lui esista numai o singura cale: controlarea severa in sensulu legii a organelorulu nóstre administrative. Daca dorimu, ca poporulu se aiba voia a contribui pentru institutiunile nóstre publice, trebue se-lu convingemu faptice, cà cruceriulu datu de elu se administrea bine, si se intrebuintieza productivu, dupa cum pretindu necessitátile lui.

A dou'a conditiune este, ca se castigamu poporului possibilitatea de a contribui. Aici terenulu este fórte vastu. Elu imvólva in sine intréga viéti'a privata si sociala.

Tieranului romanu nu-i putemu disputá diliginti'a, nu putemu dice, cà nu desvólta in economi'a sa destula activitate. Un'a inse o observamu la elu, ce o putem vedé si la tieranii natiuniloru celoru mai culte, adeca cà este fórte greoiu si cam neaplecatu facia de reformele, ce ar trebui sè le introduca in economi'a sa. Elu este pré multu sclavulu datinei, si pré adesea lu-audimu dicendu: „cum au traitu parinti nostri, vomu trai si noi si pruncii nostri.“ Sub pressiunea unui astfeliu de prejudetiu este fórte greu a-lu capacítá numai cu vorb'a. Se nu credemu inse, cà este totu atátu de greu a-lu capacítá cu fapt'a, cu esemplulu nostru. Cu totul altfeliu ar fi lucrulu atunci, candu intréga inteligenti'a nóstra ar desvólta mai multa activitate in acésta directiune. Daca d. e. inteligenti'a din poporu in locu de a dá in arenda sessiunile ce le posedu ca emolumente pentu oficiele, ce le imbracisiéza, s'ar apucá, se le lucre in regia propria, si ar duce pe ele o economi'a, rationala; atunci poporulu nu ar audí numai spunendu-se in teoria binefacerile unei astfeliu de economii ei le ar vedé, si s'ar puté convinge cu ochii sei proprii despre folósele ei. Incependu apoi a duce si elu o economi'a mai rationala, castiga mai multu, ér celu ce castiga

mai multu, póte si contribuí mai multu. In casulu acest'a ar avé venitu mai multu ambe partile adeca si poporulu si inteligenti'a sa, ér institutiunile nóstre, si in specialu scól'a s'ar puté provedé câtu de bine cu medilócele materiali necesarie.

In multe pàrti ale diecesei nóstre este d. e. productulu principalu alu tieranului: grâulu. Tóte forceiele sale sunt indreptate mai cu séma asupra acestui productu. Este adevveratu, cà grâulu este unu artielu principalu, nenorocirea inse este, cà chiar acestu artielu de productiune este mai espusu dupa natur'a sa la fórté multe calamitáti naturali. Astfeliu de multe ori nu rodesce, ér candu rodesce in cantitati mari, dupa impregiurarile tierii nóstre si dupa legaturile ei vamali si comerciali nu are preciu destulu de bunu, si asia se perdu pré adesea multe sperantie, ce le legase tieranulu de elu. Pe langa grâu se mai cultiva in mesura mare cucuruzu, dar si acestu artielu intempina totu cam sórtea celui dantaiu, asia încátu legate fiendu sperantie economului nostru numai de sórtea si rezultatulu acestoru doue articule, pré adesea lu-vedemu espusu lipsei, necapace a se provedé cu cele necesarii pentru hran'a sa, necum se mai póta contribuí si pentru institutiunile nóstre confessionali.

Cu totulu altfeliu ni s'ar infacisiá lucrulu, daca s'ar duce o economia de mai multe producte, candu adeca nu si-ar pune omulu sperantie numai in unulu séu doue articule de productiune, ci in mai multe. Nu rodesce unulu, rodescu celelalte, si astfeliu economulu se póte totdeun'a compensá, are totdeuna producte, de ale sale, ca din preciuulu loru se-si póta suportá greutáti.

In partile nóstre se cultiva cu multu succesu rapiti'a, tutunulu si alte de articule comerciu. Daca s'ar apucá poporulu nostru de cultur'a acestoru articule, de siguru ar esoperá mai multe rezultate.

Unu ramu insemnatu de productiune este pentru agricultoru economí'a de vite. Acestu ramu este astadi in mare parte neglesu cu totulu, desí este de o importantia fórté mare, ba este pentru agricultoru unu medilocu puternicu de subsistentia in anii rei, candu nu se facu bucatele. La o astfeliu de intemplare se póte cineva ajutá cu vitele, si nu este silitu a intrá in manile jidaniloru, prin care pasu alu seu mai totdeuna se ruinéza, si si-perde pamentulu ereditu dela strebuni.

Unu ramu de mare importantia, ba acel'a, carele produce relativu mai multu cultivatoriului de pamentu, este legumaritul. Acest'a este inse cu totulu neglesu la poporulu nostru, si numai ici colia vedi câte o comuna romanésca, carea se sè se ocupe de densulu. In partile nóstre liferéza mass'a cea mare de legume, ce se consuma pe fie care anu nemtii, ce locuescu respanditi printre noi, si nisce óspeti ce petrecu preste véra in giurulu orasieloru nóstre. Vinu adeca in fie care véra nisce Serbi din Serbi'a, se asiéza in giurulu orasieloru nóstre, arendéza pamenturi, si cultiva pe ele totu feluulu de legumi, cari le vendu

cu bani scumpi, ér tómn'a se intorcu acasa cu multime de parale. Óre nu ne amu puté ocupá si noi de acestu ramu? De siguru cà da, cu atátu mai vertosu, cu câtu multe comune de ale nóstre sunt situate in nemedilocita apropiare a orasieloru, si astfeliu ar fi la indemana totudeun'a piaci'a, unde sè se póta desface. In giurulu Aradului d. e, sunt vr'o câteva comune nemtiesci, cari prosperéza vediendu cu ochii, si ocupa totu mai multe pamenturi in mare parte romanesci, in timpu ce comunele nóstre, ce se afla sub aceleasi conditiuni dau inderetru pre fie care di. De te vei intrebá de cauza o vei aflá fórté usioru. vei vedé adeca intre altele gradinile némtiului bine cultivate, pline de legumi, ér ale romanului le vei aflá fórté neglese, ba de multe ori pline dóra de burueni. Vei vedé pe némtiu aducendu la orasiu legume de vendiare, ér pre romanu venindu aci se cumpere.

(Va urmá).

Despre scóla in genere, si despre cea crestina ortodoxa in specie.

IV.

(Continuare.)

Si ce mostenire ne arata la apusu ast-feliu de arti? Precum mai susu disei, gradinile, vilele, casele, castelele, salonurile, palaturile, piatile, museile pana si bisericile apusene, tóte sunt pline cu icone, statue si relifuri, încátu privindu-le omulu pare a se aflá in midiuloculu erei pagane, candu spiritulu scolei *Epicureice* strabatuse prin toti porii vietiei sociale, ca si cum nu amu avea unu Christosu, nu amu fi avutu 'apostoli, si martiri ai biserice; ca si cum nu ar fi intemeiatu crestinismulu unu moralu nou si puternicu pentru omenime, ca si cum nu aru stá in puterea nóstra de a urmari patimile Domnului *Christosu*, virtutile precuratei *Maria* si virtutile credintiei aloru mii si mii *de martiri*, cari s'au sacrificatu pe sine Domnului, indemnandu-ne cu esemplulu loru nobilu se ne restignimu si sacrificamu si noi pecatele nóstre. Nu! Spiritulu Chrestinismului a trebuitu se se indeparte si se céda locu traditiuniloru pagane; pudórea repasesce dela tipuri si sculpturi, care pe langa aceea, cà sub pseudo-artificismu sunt facute pentru insielarea nóstra a crestiniloru, luandule la o critica seriosa, in partile carpocite, le lipsece inca si frumseti'a particulara. In crestinismu ar trebui ca artele frumóse se ne rebonifice si despagubésca, cu nisce productiuni crestinesci mai blande, cum sunt iconele si tiepurile sante. Dar ne suprinde amaru si aici aparitiunile eroismului fabulosu a unui *Hercule*, *Theseu* si *Minerva*, séu figur'a golatica, necunoscuta, si neprecepta a unui *Sphinx*. Astfelu se insiela simtiulu, si nu ne putemu mirá, daca in cabinetele, salonuri si palaturi nu aflamu aterrandu crucea si alte semne inaltietóre din viéti'a lui *Christos*, a *Santiloru Apostoli*, santiloru *parinti* si *Martiri*, ci ne intalnimu cu *Nimfe* rugatóre, si cu *Acteoni* panditori, cari nu destépta credinti'a ei irita simtiulu, provoca si aprinde sensualitatea.

Apusenii trebuia se fie mai precauti, si mai prudenti, ca artiloru imprumutate dela resariteni, daca nu li-au potuto crea o stare, si a le dá o directiune mai crestina decâtu cum au avutu ele in patri'a avitica, baremu se nu li fi datu o directiune, si o stare pagana cu totulu contraria spiritului crestinescu, pe care ilu subsépa din radacina. Trebuia se scie apusenii, cà sciintiele si artele frumóse sunt donuri ceresci si scopulu loru e sublimu: a promová cultur'a si moralitatea intre ómeni; si ce se contrariaza cu aceste, nu sunt mai multu productiuni de arta fie ele create ma-

car de unu *Rafaelu* si *Ticianu*, ci sunt nisce scene stricatóre de morala si numele bunu, care in tóte imprejurarile trebue se le lapadamu, pentrucá moralitatea si religiositatea stau mai pre susu de tóte!

Caus'a principala pentru care apusenii au datu directiune pagane Chrestinismului prin artille volante din resaritu in apusu, dupa caderea imperiului romano-bisantin, trebue cautata in speculatiunea scolasticilor. Religiunea crestina, care au trebuitu se nobiliteze omenimea, scolasticii o-au plivitu de simplicitatea ei, si prin filosofi'a loru speculativa imprumutata dela Arabi, o-au restrinsu si inchis in intre paretii nepenetrabili de mintea marginita a omului; o-au imbracatu in spresiu ni neintielese, si plivindu-o de influinti'a sa practica au esercitatu-o ca objetu speculativu, nu ca alu inimei reale. Astfeliu religi'a nu a potutu eserciá influinti'a sa binefacátore, si-a o manifestá in viéti'a comuna, pentru acea si santulu Ioanu Chrisostom, ca si candu ar fi prevediutu celea ce aveau se urmeze, îndemna preotimea „Ca in espunerea cuventului catra credintiosi, se incunjure propunerile, objectiunile si subtilitatea artificiosa, càci prin acést'a nu edificamu, ci intindemu retieua poporului.“ Tocmai asia si *Papa Leone* in cuventulu despre: postu „In disputatione fidelium cavenda est propositio, et artificiosa subtilitas, quae callidi, objectionibus retia tendit“ ¹⁾ „Nimio-pere itaque errant illi doctores, qui via alias, quam scholasticas, et rigidas conceptuum definitiones propinant.“ ²⁾ In astfeliu de positiune nesigura aflandu artille frumóse apusulu, nu e mirare cà acest'a neprependu lucrulu, si nesciindu-si aflá compasulu basei, a datu artilor o directiune pagana, care mai apoi au datu locu *Naturalismului*, *Rationalismului*, *Materialismului*, *Supermaterialismului*, *Judaismului*, *Mahomedanismului*, *Politeismului*, *Socialismului*, *Indiferentismului*, *Atheismului*, si decátu tóte mai periculosu, *Comunismului*, cari s'au revoltatu in contra lui Dumnedieu Tatalu calumniandu si asemanandu lui *Iupiter*, séu plane postpuindu acestuia; au denegatu dumnedieirea Fiului, facandulu omu simplu, au calumniatu Evangeli'a, si insuratiunea; religiunea crestina o-au conumeratu intre miturile si romantante fabulóse, au negatu immortalitatea sufletului; au restornatu Altariulu, tronurile, bisericele, si au prefacutu tieri in pravu si cenusie nevoindu a se supune si cunósce de obligátore legile cele naturale perfectionate de omeni. „De voiti revolutiune, dice *Mirabeau* catra *Francesi*, atunci trebue se incepeti cu Religiunea, si-se o esilati din tíera.“ Asia s'a inceputu resbelu revolucionaru si de starpire in contra religiunei, si prin resbele de aceste, precum si prin coruperea artilor frumóse au succesu, nu numai a dá crestinismului directiune pagana, ci si a luá scolile de sub influinti'a Religiunei si autoritatea bisericei, si a le predá naturalismului, rationalismului, si comunismului. Prin acést'a omenimea in locu de a se reedificá, s'a degradatu la starea sa primitiva caotica, candu inca nu erá lumina, si trupurile nu erau deosebite unele de altele, declaranduse averea, onorea, femeia si altele de comune, adeca ce e alu meu, e si alu teu — si ce e alu teu e si alu meu, cu adeveratu unu principiu mai periculosu decátu tóte principiile din lume.

Si ce invetiacei au potutu se produca o astfeliu de scola comunistica séu comunala? Pe unu *Voltaire*, pe unu *Rousseau*, despre acaroru portrete, candu le-au vediutu *Ludovicu* alu *XVI-le* regele *Franciei* in templu, unde era inchisu, a esclamatu: „Acesti doi omeni au ruinatu *Francia*.“ Si *Napoleonu Bunaparte* a disu, cà nu se simte asia de tare, ca se póta guverná pe unu poporu care cetesce pe *Voltaire* si *Rousseau*. Intru adeveru, acesti doi ómeni au adusu pre *Ludovicu* a *XVI-le* sub gilotina; pe *Carol* alu *X-le* l'au despoiatu de tronu. Duschilinitu, in scrierile lui *Voltaire* se gasesce totu ce numai póte stricá fundamentalu o gene-

ratione usiora de minte. *Voltaire*, acestu *balauru*, *tigru*, si *patriarchu* alu iluminatiloru necredintiosi, pe care aderintii lui contimpurani l'au numitu „*Moncher Antichristu*“ a declaratu, cà religiunea crestina e o amagire, fanaticismu, magie si farmecatorie, cumca religiunea crestina intrece pe religiunea pagana in nebulie si naucie, si cumca trebue prefacuta in nimica, ca pe o vragítore: „Sfarmati-o pe nebun'a si nerusinós'a“ — „*Ecrivez l'infame*“ a strigatu *Voltaire* asupra religiunei crestine; pe *Christosu*, *Apostoli*, *Martiri* si santii *Parinti*, pe *preoti* si clerulu in genere! i-a calumniatu si barfitu, de unde cu dreptu a esclamatu *Marchisulu Condorcet* „*Voltaire* n'au prevediutu ce a facutu, dara ce a creatu elu am vediutu noi.“

Paradocsulu *Rousseau* mai finu si intru ascunsu, dara cu multu mai periculosu, a invetiatu „cà tóte religiunile trebue suferite, dara pe celu ce ar crede, cà afara de biserica si religiunea crestina nu este mantuire, pe acel'a a poruncitu se-lu scóta din societatea omenéscă.“ Astfeliu, din toleranti'a civila, a eschisu religiunea si biserica crestina; elu a negatu inspiratiunea divina a santei scripturi, minunile si dumnedieirea lui *Christosu*; opurile lui „*Émile*“ si „*Elsiseje*“ sunt mai potrivite a cresce locuitori selbatici decátu civilisati; deosebitu in opulu seu intitulatu „*Contract Social*“ tocmai ca *Voltaire*, de nu mai multu, a lucratu pentru resturnarea tronurilor; elu a invetiatu poporulu, cum trebue in principiu uriti *Domnitorii*, si cumca ei nu sunt alta decátu reprezentantii poporului *Suveranu*; si asia prin contractulu socialu a adusu in ordine sistematica revolutiunile, incependu cu revolutiunea cea mare *francesca* din a. 1792, care a rapitu cu sine si sguiditu tóta Europa, si a prevestitu si proclamatu stergerea si esilarea familielor domnitore, nobilimei, si preotimei, violarea averei si posesiunei, care au costatu pe *Francia* la 40,000 de suflete nobile gilotinate, si pe Europa intréga si *Francia* de atunci pana astadi la 10,000,000 de suflete, si spese neprecalculabile. Cartile cele rele acestoru doi angri negri dela a. 1817—1824 s'au retiparitu de 12 ori, a lui *Voltaire* in 1.590.000 si ale lui *Rousseau* in 480,000 de esemplare.

Invetiacei acestora, si mai periculosi au fostu *Helvetius*, care a negatu nemurirea sufletului, aparandu simuciderea ca virtute; opulu lui a aparutu in 1000 de esemplare. *Diderodu*, inaintea tribunalului s'a declarat de Ateistu si cartile lui au aparutu in 49,000 de legaturi. *Raynal* pe *Domnitorii legitimi*, ii-a numitu tigris, tirani si monstri cu unu capu, in o scriere de e 16,000 tomuri a desvoltatu celea mai cutezátore idei revolutionare. *Holbach* a provocatu popórele se-si omora pre *Domnitorii* loru, in 25.000 de scrieri fragmente. *St. Lamberg* a scrisu 5000 bucati de asemine cuprinsu, *Volney* 29.000; *Destut-Trasy* 11.000, *Montesquieu* 12.000; *Marmontel* 8500. *Condorcet* 7500. *Frere* 8000. *Sieys* 1000. si *Payne* 3000. Afara de aceste 128.000 de romantieri imorale si stricacióse, 46.000 de esemplare compilate din scrierile cele stricacióse si alte 60.000 de tomuri din bibliotecile civile, cu unu cuventu sub decursulu loru 7-ani, dela 1817—1824. au aparutu 3,741.000 de carti vatemátore pentru religiunea crestina, preotime si *Domnitori*, care nu numai in *Francia*, ci si in intréga Europa, ba si in America, au respanditu veninulu loru ucidietoriu. Si aceste carti restornátore de liniste si securitatea publica, nimicítore de biserica si tronuri, in urmatorii 8—ani s'au duplicatu. ¹⁾

Aci inca nu s'a opritu torentele, ci mai cu furie a spumegatu, si s'au versatu preste agrulu pacificu a crestinitatieri. Mii si mii de invetiacei de acestora au produsu si timpulu presente, precum sunt unu *Heine*, *Börne*, *Guczkw*, *Vogt*, *Paul Kock*, *Eugeni* de *Sue*, si alti pseudofilosofi, din acaroru semintia au resaritu *Ateismulu*, *Neuglauberismulu*, *Francmasonismulu*, etc. de astadi, încátu, precum disei ca o

¹⁾ *Santus Chysost. libr. 3 de sum. bono.*

²⁾ *Leo Papa in sermone de jejunio. Apud Aloysium Grynaeus, theolog. past. §. 9. pag. 15.*

¹⁾ *Vedi Collectio brevium atque instructionum S. Sedis Apostolicae de calamitatibus Ecclesiae Gallicanae nova editio. tom. II. pag. 178.*

panza de painginuse estinde preste agrulu crestinescu atacandulu in fondu, si in invetieturile cardinele, negandu sacramentele, ori sustienendu că nu sunt de origine divina, ci umana. Acești 6meni se numescu in termini speciali: *filosofi, aparatorii omenimei, enciclopedisti, democrati, spirite tare si libere, iluminati, amicii poporului, Iacobini, amicii constitutiunii, egalitatiei, veritatii si fratietatii; republicani, francmasoni, liberali, radicali, independinti, carbonari, comunisti* si dupa nationalitate, adeverati *Francesi, Germani, Italiani, Poloni* si asia mai departe. In pers6nele bisericesci, in Episcopi si preoti, au aruncatu cu tina si cu petri numindu-i incapatinati, farisei, nebuni, smintiti, maimutiari, idioti, fanatici, inselatori, instrumentele tiraniloru, ignoranti si robii prejuditiului, si in cartile loru cele de placere si romanturi, ocupaciunile preotiloru le batujocorescu si deridu prin mii si mii de anecdote inventate si falsificate de ei, numindu-i iubitori de avutii si desfranari, sumeti inganfati, si satani intrupati. Intru acestu modu li-au succesu loru a aduce pe servii Domnului in compromisiune, si a-ii face ca cuventulu loru se nu resune. Estanodu dicu li a succesu loru a cuprinde averea si bunurile bisericiloru si manastiriloru, din biserici si manastiri au facutu *teatre si magazine*.

(Va urmă).

Predica in luni'a dupa Pasci.

(Despre inviere)

Remani cu noi, că este de cu s6ra si s'a plecatu diu'a. Luca 24. 29.

Omulu totu deuna mai bucurosu se deprinde cu lucrulu celu iubitu si placutu, in care si-p6te află mangaiere si adeverata bucuria suflet6sca; asia si invetiaceii cei mahniti, cari mergeau catra Emaus, cu inim'a plina de iubirea lui Christosu, totu despre iubitul Christosu si intemplantile lui vorbiau intre sine. Cu nespusa durere aminteau ei patimele lui, cum l'au omoritu contrarii, cum i-au acoperitu momentulu cu pi6tra si l'a sigilat, si cum in acea di audira de la muierile purtat6re de miru si dela Petru si Ioanu cumca trupulu prea bunului loru invetiatoriu mai multu nu se afla in mormentu. Vestea ac6st'a inca si mai tare ii-a inspaimentatu, si numai dupa ce Christosu s'a apropiatu de ei si a inceputu se li vorb6sca despre tain'a invierei sale, si mai cu s6ma candu l'a cunoscutu din frangerea panei, s'au convinsu ei c6 elu este in adeveru Iisusu, despre a carui intemplantii vorbiau cu at6ta insetosiare. Vedindu dara pre Domnulu, ei s'au intorsu in Ierusalimu la cei unusprediece adunati, cari de asemenea vorbiau despre tain'a invierei cea necuprinsa de mintea omen6sca, si li-a disu loru cu bucuria: „a invietu Domnulu cu adeveratu si s'a ar6tatulu lui Simon.“

C6ta bucuria pentru amaritii si intristatii invetiacei, se ne socotimu numai pre noi iubitorulu! Candu dintre ne-amurile s6u prietenii nostrii cei mai iubiti, ar murı cineva, pentru a carui vietia, bucurosu am fi gertfitu vietii n6stra, si dela mortea lui am petrece totu cu intristare, for' a ne linisei sfatulu ori mangaierea fratiloru nostri, spuneti-mi, ce bucurie ar petrunde inimele n6stre, candu unu prietenu vine de odata si ni dice: nu plange! nu te mahni! c6 iubitul tu traiesce, este in vietia; ce bucurie ar petrunde inimile n6stre candu schinteu'a bucuriei n6stre, ce apusese, 6rasi s'a aprinsu! Astfelu de bucuria au simtitu si apostolii lui Christosu! Faptele, minunile si bunatatea lui, aratata catra densii, ca unu parinte, inca fiindu in vietia, de si Christosu atipi in bratiile mortii, ei nu le-au potutu uit6; de si li se pare c6 t6te au apusu cu m6rtea lui, totusi cu piosa aducere aminte erau catra Christosu si intemplantile lui, despre care pururea vorbiau intre sine.

Si despre ce ar fi pututu mai cu mare dragoste si bucurie se vorb6sca ei dec6tu despre acelu pr6 bunu Parinte,

despre intemplantile si ne mai audita tain'a invierei lui, cu care 6r6 incopciata t6ta sperarea si fericirea loru? Apoi si noi Iubitiloru despre ce am pot6 mai cu dragoste, bucurie si cu cucerie se vorbimu in aceste sante dile, dec6tu despre Christosu si intemplantile lui, care formeza temeulu si fundamentulu credintiei si a sperantiei n6stre cei crestinesci? Eu credu c6 nici unulu nu se afla astadi de fatia la ac6sta preasanta serbat6re a mantuirii si deseversirii n6stre, care din inima ardi6t6re de bucurie se nu pof6sca cu apostolii, ca invierea sa se fie preamarita precum au fostu alui Christosu; pentru acea mi-am propusu astadi se vi aratu mijloc ele prin care se poteti dobendi invierea cea preamarita, carea se cuprinde intru invierea n6stra cu Christosu spre o vietia noua duhovnic6sca si in aceea se fimu statornici. Pitı cu atentiuene!

Prea curata Feci6ra si maic'a Mantuitorului nostru, r6gate Fiului teu si dumnedieu se binevoiesca a reman6 cu noi in veci, ca nu apunendu n6ptea vietii n6stre intru faradelegi, se ne fie invierea din m6rte spre osind'a eterna, ci spre pr6marirea si fericirea n6stra.

Daca dorimu aceea ce fiescecare muritoriu doresce cu bucurie, ca invierea n6stra se fie pr6 marita, adeca se fie spre dobandirea fericirii eterne si indepartarea osindei si chinuriloru diavol6sci, fieste care se nisui6sca se invie acuma impreuna cu Christosu si se se tredie6sca spre o vietia noua totdeuna, si in aceea se ramaie statornicu. Invierea lui Christosu se ne fie totdeuna naintea ochiloru; ea se stern6sca dorinti'a pentru invierea suflet6sca, si precum Christosu, in zorile diminetii Pastiloru inviindu a parasitu mormentulu asia se ne silimu si noi astadi se parasimu sieriulu faradelegiloru, se rupemu sigilulu cu care lumea ac6st'a insiet6re a apesatu si sigilatulu sufletele n6stre catra sine; cu t6ta puterea ne silimu a indepart6 p6tr'a cea grea a peccatorulu ce apasa asia greu inimile n6stre; se rupemu de pre ochi si de pe picior6le n6stre desiertele legaturi lumesci, ce ne ar put6 impeded6 in calea virtutii si a faptelorulu bune; se ne tredimu din adenculu somnu alu peccatululu spre vietia noua dupa cum pof6tesce Dumnedieu, ce ca se sciti si se pricepeti etia cum ne inv6tia Pavelu Apostolulu in cartea catra Romani 6. 4. 6. In ce chipu s'a sculatulu Christosu din morti prin marirea tatalui, asia si noi intru invierea vietii se umblamu, sciindu c6 omulu nostru celu vechiu din preuna cu elu s'a restignitu ca se se strice trupulu peccatululu, si mai multu se nu servimu peccatululu.“ 6r in cartea catra Colos. cap. 3. acelasi apostolu dice. „Inviindu noi cu Christosu impreuna cele c6rescise cautam, unde este Isusu Christosu siediendu de a dr6pta Tatalui; despre cele c6rescise ganditi nude despre cele pamentesci.“ Necurati'a, asia vorbesce mai departe, patim'a, pof6ta cea rea si locomi'a care suntu servitiuri idolesci, si pentru care vine mani'a lui Dumnedieu peste necredinciosii sei fi, in care si voi dora ati umblatu candu vietuiati in acele, 6r acum le lapadati t6te, precum mani'a, zavistia, reutatea, blastemurile, si vorbele cele dej rusine din gurile v6stre, se nu grati minciuna unulu altuia, desbracative de omulu celu vechiu si de faptele lui, si ve imbracati in omulu celu nou, ce se inoiesce prin tipulu si asemenarea celui ce l'a ziditu, si de aci nainte cele ce suntu adeverate, sfiose, drepte, acele ce suntu sante si de veste buna, cele ce suntu bune si laudate, despre acele se ganditi.

In aceste Iubitiloru se cuprinde inoirea vietii sufletesci, spre care trebuie se inviemu cu Christosu. Inse spre noua vietia suflet6sca numai prin adeverata marturisire si indreptare dela peccate potemu se inviemu, si daca vremu ca invierea n6stra din morti se fie premarita si fericita, trebuie se fimu statornici in ea pana la finitul vietii, c6 daca omulu celu nestatornicu nici naintea omeniloru nu are pretiu, cum vom crede c6 va avea naintea lui Dumnediu la care nu este

nici o umbra de stramutare nici schimbare, cum dice Apostolul Iacobu. In lumea virtutii, in calea fericirii nu se p^ote numi invingatoriu acel'a care a inceputu ei care si-a finitu bine vi^eti'a. Pavelu a inceputu reu, a finitu bine cursulu vietii, pentru care a si dobanditu coron'a maririi; apoi Iuda a inceputu bine si au finitu reu, pentru aceea s'a si osanditu. Crestinii cei dantaiu pentru statornicia loru in rogaciuni, in invetiatur'a Apostoliloru si in frangerea panii Domnului, au fostu de a pururea laudati, cum cetimu la faptele Apostoliloru 2. 42. Asia dar numai acelu crestinu p^ote astepta fericita inviere din morti, care pana in sfirsitul vietii sale va implini cu scumpetate poruncile lui Dumnedieu; acela va intrá intru imperati'a ceruriloru, care pana in sfersitu va implini voi'a Tatalu cerescu; acel'a care cursulu seu bine l'a finitu, cum dice Pavelu Apostolulu, care se lupta pana in sfersitu, care credinti'a si-o pezește, pe acel'a lu-ast^epta coron'a cea nevestedita a invingerei, dupa cum dice si unu S. Parinte: „Noi cei ce cautamu vi^etia de veci, ce facem u alta, de cá tu umblamu pre acea cale prin care maicurenduse ajungem la loculu fericirii n^ostre, pentru care suntem ziditi, inse ce nefolosesce cá cea mai mare parte a cáiloru o am trecut, daca candu suntem mai apr^op^e de hotarune ostenim si cademu.“ Se facemu si noi ca drumarii cei buni, cari au cautat nici se bucura la aceea cá tu de departe au trecut ci cá tu mai au inderaptu de a mai calatori, cá in zadaru facemu noi bine daca nu suntem statornici in faptele cele bune. Ce-i folosesce crestinulu, dice unu S. Parinte, daca al^erga dupa Christosu si nu-lu ajunge, asia se fuga fiesce care ca se-lu si ajunga! Nainte dar crestinule, acolo ti inplanta tient'a unde si Christosu, care au fostu supusu pana la m^orte, cá de vei si al^ergá dar pana la morte nu ai tieⁿeá fug'a, nu esti vrednicu de remunerare, ba tocma asia se p^ote socoti crestinulu celu ce a inceputu a se indrepta, fara se fie statornicu in propusu, casi luntrea ce se carmuiesce pe apa in susu, si fara se se carmuiesca mai de parte nu numai cá nu sta in locu, ci totu napoi vine, séu cade in dereptu.

Si daca ochii omenesci afla, si inim'a simte bucurie si placere in vt^eti'a pament^esca, cu cá tu mai vertosu va afla aceea bucurie si placere in vietii'a cer^esca, despre care dice Pavelu: ochiulu n'a mai vediatu, urechi'a n'a mai auditu, nici in inim'a omulu nu s'a salasluitu, pentru carea omulu neincetatu se se lupte si se fie statornicu, daca vrea se-o doband^esca.

Apoi nu credu cá s'ar aflá cineva care se fie asia fara de simtiri, care candu si candu cercandu-se pre sine si faptele sale, se nu aiba si dorintia pentru indreptarea si in^oirea vietii sale. Si óre cine stⁱrnescé ac^est'a in omu, au nu Dumnedieu si infricosiarea de judecat'a cea mai de pe urma? au nu de alta parte bunatatea lui Dumnedieu, ce, ca si rou'a ce recoresce pamentulu, s'a salasiluitu in inimile v^ostre? Si daca fric'a si ingrozirea de pedepsele lui Dumnedieu au stⁱrnitu propusulu de a se pocaí, ac^est'a inca nici sémena a fapta crestinesca, pentru cá crestinulu trebuie se-si iee indemnulu indreptarii sale din iubirea nu din fric'a de Dumnedieu si de apr^op^ele seu, apoi aceste inchi^eturi ale credintii nu se stramuta dupa cum se stramuta timpulu; ele totu acele remanu si voru remané. Iadulu si chinurile lui totu asia infricosiate, ér Raiulu totu acelu locu desfatatoriu remane care a si fostu; cá precum Christosu celu inviatu din morti totu acelu Christosu remane de-a purure, asia si invetiatur'a si credinti'a lui remane nestremutata; pentru aceea, daca astadi p^ote vre unu crestinu se-si indrepte vietii'a sa, ac^est'a o pote elu face in t^ote dilele vietii lui, cá fiestecare muritoriu are de ajunsé midilóce ca se fie statornicu in faptele cele bune, si credinciosu pana la m^orte, daca vrea se doband^esca coron'a vietii.

Dar óre omulu celu lesne plecatu spre reu din firea sa p^ote fi statornicu pana la m^orte in cele ce p^oftescé

Dumnedieu? ba nu! cá de vom cercá noi firea omen^esca, trebue se marturisim cá omulu de sine nimicu nu p^ote face ce ar fi spre mantuirea sufletulu seu, fora de ajutoriulu si darulu lui Dumnedieu, ba dupa convingerea tuturoru s. s. parinti nici celu ce au inceputu indreptarea vietii sale fora ajutoriulu lui Dumnedieu nu p^ote fi statornicu, despre ce f^orte ap^riatu ne invetia Mantuitoriulu la Ioanu 15. 5. Fora de mine nimicu nu poteti se faceti, asiadar, dice S. Augustinu „Nici multu, nici pucinu, cu unu cuventu nu potemu face nimica fora de acela, fara de care si fara de acui voie nimicu nu se intempla“, adeca fora de Dumnedieu; apoi Dumnedieu ca celu ce voiesce mantuirea tuturoru dá tuturoru ajutoriu si putere, numai daca ceremu cu credintia si nu ne vom la pedá de invetiatur'a lui ca si lucratorii Ierusalimulu. Éta ce dice insusi Mantuitoriulu in apocalipsulu lui Ioanu: Éta eu sum la usia si batu, celu ce aude cuventulu meu si i deschide usi'a, la acela voi intrá.“ Ac^est'a se vede si din fap^ta mortii lui Christosu; elu s'a datu pre sine jertfa pentru noi ca se ne rescumpere. Daca dara scopulu mortii lui au fostu mantuirea n^ostra, elu ne si dá vointia si potere de a ne mantui cum dice Pavelu catra Filip^seni 2. 13.: Si dupa ce Dumnedieu ne dá darurile de lipsa ca tra mantuire, din nesp^us'a lui bunatate ni le dá, nu ne lipsescé alta, de cá tu ca noi cu acele se traimu si se le intrebuintamu spre castigarea fericirii si mantuirii n^ostre. Sta in poterea n^ostra ca se fimu statornici in facerea fapteloru celoru bune, cá Dumnedieu, cum dice Pavelu (1. Corent. 10. 13.) este credinciosu care nu ne lasa se fimu ispititi de aceea, ce nu le putem suferi. Acum Crestiniloru! nu este ac^est'a destula mangaiere, nu-e destulu avantajiu pentru noi toti, daca bunatatea lui Dumnedieu ne dá t^ote mijlocirile ce ne trebuescu spre mantuirea sufleteloru n^ostre — ba inca ne si ajutara dupa cum dice singuru Christosu, cá nime nu se p^ote sui la Tatalu, daca nu-lu va ajutá singuru Tatalu la sine.

Inse nu trebue se cugetamu noi cá Dumnedieu ar fi datoriu se ni dee acele daruri si bunetati, séu cumca dóra pentru vrednici'a n^ostra le am capetatu si le potemu pe dreptulu cere dela elu; aceea indurare, daru si bunatate, sunt date noua fora nici o vrednicia a nostra, Dumnedieu ni le impartiesce numai pentru facerea din destulu si vrednicile Mantuitoriulu nostru Isusu Christosu; pentru aceea nime se nu se radieme peste mesura in indurarea lui Dumnedieu; desi suntemu indatorati ca crestini a ne rediemá in ajutoriulu lui Dumnedieu, totusi indurarea lui cu frica si cu temere se o cercamu ne invetia Pavelu catra Filip^seni 2. 12. pentrucá noi nu potemu sci óre suntem vrednici de mil'a séu de osend'a lui, de aceea totdeuna se ne rugamu lui Dumnedieu pentru facerile lui de bine.

Cá de e si adevratu cumca Dumnedieu nu p^oftescé dela noi ce nu potemu implini, nici poruncile lui nu-su asia in cá tu noi se nu le potém totdeuna implini cu statornicie, totusi firea n^ostra asia e de stricata cum dice Pavelu, cá tu, vedem binele si-lu marturisimu si totusi urmamu reulu.

Din aceste dar vediu^ramu mijl^ecele prin care potemu se ne castigamu mantuirea, se inviemu impreuna cu Christosu in alta vi^etia noua suflet^esca, si in aceea se fimu statornici pana la m^orte, in care statornicie desi noi de noi nu potemu remané, totusi prin ajutoriulu lui Christosu care ne intaresce cum dice Pavelu (Filip. 4. 13.) ne facemu harnici in lupta in contra ispiteloru lumesci si statornici in credintia. Asia dar, daca vremu se dobandim coron'a vietii se fimu statornici pana la m^orte.

Pentru aceea ve indemn^u si sfatuescu cu cuvintele S. Ieronimu: Voi cari v'ati indepartatu de fara de legile Sodomulu, si grabiti in susu pe muntele fapteloru celoru bune, se nu ve uitati in dereptu, si daca v'ati apucatu de margisinele hainei Mantuitoriulu si nu ve lasati se scapati, din calea fapteloru bune se nu aluncati, se nu iubiti ca si Lotu campiile cele frumóse si gradinele cele desfatate, care nu sunt umezite de rou'a cer^esca, cum a fostu umezitu pa-

mentulu celu santu alu canaanului, ci numai prin versarea apelor Iordanului cele turburate, dupa ce apele cele dulci a le Iordanului s'au amestecat cu apele marii cei mórte. Cã multi incepu a-si indreptã viétia, inse pucini o ducu in deseversire; in fug'a la tienta multi se ostenescu si numai unulu dobandesce premiulu. Êr catra noi striga si ne inbarbatéza se fugimu, se ne silimu ca se dobandimu darulu fiindcã judecatorulu tientei nôstre, nu-i pizmuitoriu, elu poftesce si doresce ca toti se ne ajungemu tient'a si asia se fimu incoronati cu cunun'a vietii. Se ne sirguimu dar de a pururea a remané cu Christosu celu inviatu din mortii si se-lu rugamu cu cuceria ca se se indure a remané cu noi, se strigamu, catra densulu ca si invetiaceii cei ce mergeau catra Emaus: Dó mne remani cu noi cã este in de séra si s'a plecatu diu'a; se ne facemu vrednici ca darulu lui Dumnedieu se remaie cu noi, se fimu pana la mórte statornici in credintia si in faptele cele bune, cã numai asia vom dobandi cunun'a vietii, ce vi-o poftescu tuturu Amin.

Isaia Cioca,
preotu.

Brasiovu, 26 Martie 1878.

Domnule Redactore!

In Nr. 10. alu stimatului Dvóstra diaru, a aparutu asupra cartii mele „Religiunea crestina“ o critica severa, in care autorulu ei mi-imputa, cã am comisu erori grele, materiale si formale: cã „manualulu din cestiune i lipsescu doctrinele fundamentali ale crestinismulu despre pecatulu originalu (stramosiescu) si despre rescumperarea neamulu omenescu indeplinita prin mantuitoriulu Christosu, cã Mantuitoriulu Christosu se infatiséza ca unu simplu invetiatoru, accentuandu-se mai multu omenirea decâtu dumnedieirea Lui, ceace e eresia; cã nu am infacisiatu decâtu prea pucine doctrine dogmatice in spiritulu ortodocsiei, cã in partea II. „despre faptele bune crestinesci“ se alteréza cu totulu spiritulu sublimu alu evangheliei lui Christosu; cã in datoriile morale caritatea crestina nu e completa; cã datoriile cãtra Dumnedieu nu le-am dezvoltatu deplinu; cã nu amintescu nimicu despre grati'a divina si influinti'a ei asupra vietii morali a omului; cã doctrin'a despre sperantia, nemurirea spiritulu, cele patru de pe urma, pecatulu originalu, lumea spirituala si alte sunt cu totulu lasate afara; etc. etc. etc.“ Apoi trecendu la partea formala Dlu criticu P. reflectéza, cã manualulu de sub intrebare nu corespunde nici reverentieloru pedagogiei moderne si incheia critic'a sa negativa cu cuvintele: cã manualulu „Religiunea crestina“ elaboratu de mine nu intrunescu de feliu conditiunile de a puté fi datu in manile copiloru de scóla“.

Ce se respundu eu la tóte aceste invinuri? — Nimicu alta, decâtu cã Dlu criticu P. nu a avutu in vedere de feliu scopulu, pentru care am scrisu, unu scopu, care eu l'am aratatu in titlulu cartii si mai dezvoltatu in prefatia, unde se dice, cã cartic'a de sub intrebare e menita, pentru scólele elementare, pentru copii nevirstnici, éra nu pentru teologi, nu pentru candidati de preotie; nu pentru seminare si facultati teologice.

Trebuia Dlu criticu se aiba notiune clara, precisata, despre scopulu universalu alu scóleloru elementare. Trebuia se scie, cã scól'a elementara este o institutiune pentru cultur'a universalã omenésca; cã ea are se desvolteze in copii cunoscintie, deprinderi si sentimente, cari sunt neaperatu de lipsa pentru o viétia omenésca in societatea civilisata, si cã o carte de religiune menita pentru scólele elementare, daca e se fie la inaltimea ei trebe se tiena contu de scopulu inaltu, ce scól'a elementara, ilu are in vedere: de a pregati pe elevi pentru viétia, a-i face folositori siesi si societati omenesci. Trebuia densulu prin urmare se judece, cã acelu scopu universalu, ce-lu urmaresce scóla elementara, invetiamentulu religiunei numai atunci ilu va promovã, daca

prin trensulu se vor sadí de timpuriu in inimile fragede ale eleviloru sentimente religioase, pióse, morale, ceea ce, dupa parerea mea, nu se póte ajunge prin unu numeru infinitu de invetiaturi dogmatice neaccessibile spiritulu crudiloru elevi.

Precum scól'a elementara nu este obligata a dá eleviloru sei, o cultura speciala pentru anumita bransie séu chiamari, a dá d. e. eleviloru sei cunoscintie esacte despre agricultura, silvicultura, horticultura, arhitectura si sculptura; astfelu ea nu este obligata nici a dá eleviloru sei o cultura speciala teologica, a-i invetiã tóte dogmele cu tóte ameruntele si tóte definitiunile loru subtile.

Tóte acestea se tieniu de invetiamentulu superioru teologicu, de preparandiile séu seminariile preotiesci.

E datori'a teologiloru, resp. a preotiloru, a se ocupá in detail cu tóte ameruntele diferiteloru discipline teologice.

In scól'a elementara invetiamentulu religiiei n'are se fie tractatu ca sciintia, ci ca viétia; nu partea teoretica a religiunei, ci mai multu partea practica, morala, virtutiele crestinesci, acele invetiaturi, cari ei le pricepu, si de care au lipsa in viétia de tóte díbele, au sè fie considerate in invetiamentulu religiunei din scólele elementare.

Din partea dogmatica trebe luat pentru invetiamentulu elementaru numai punctele cele mai insemnate ale credintiei, din cari se deriva invetiatur'a despre faptele morale

Acestea au fost la elaborarea carticelei de sub intrebare punctele de vedere principali, care Dlu criticu nu le-a consideratu, séu mai bine disu n'a voitu se le considere.

Cãci ce insemnéza imputarile, care mi le face Domnia sa: „cã carticelei din cestiune-i lipsescu doctrinele fundamentali ale crestinismulu, cã mantuitoriulu Christosu se infaciséza in cartic'a mea ca unu simplu invetiatoru, si nu s'a dezvoltatu doctrin'a despre pecatulu originalu etc.?“

Dara n'am vorbitu eu destulu, câtu se cere pentru nisee copii nevirstnici, despre tóte punctele din simbolulu credintiei, care cuprinde pe scurtu tóte invetiaturile bisericeii crestine ortodoxe despre credintia?

N'am vorbitu eu destulu: despre dogm'a trinitatii? si in specialu, nu se dice in cartic'a mea, cã Is. Christosu este Dumnedieu adevratu si deopotriva la marire cu tatalu? Nu se dice in cartic'a mea, cã Is. Christosu séu Mesia, s'a nascutu mai nainte de toti vecii, cã s'a coboritu din ceriu pe pamentu si a luat trupu omenescu, ca se invetie pe ómeni cele ce le sunt de trebuintia, ca se fie fericiti in lumea acést'a si in cea lalta dupa mórte?

Ce? Domnulu criticu se supera si in fanatismulu seu me declara de ereticu, cã am infacisiatu pe Isus Christosu ca invetiatoru? — O sancta simplicitas?

Dara nu-lu infaciséza toti evangelistii ca pe invetiatorulu celu mai mare? Óre n'a invetiatu Christosu pe ómeni lucrurile cele mai inalte, de care lumea inainte de d'ensulu nici nu visá? Óre nu invetiatu'r'a lui Christosu a datu cursulu vietii omenirei o directie cu totulu noua? Óre nu prin invetiaturile lui Christosu despre adeverat'a credintia in Dumnedieu si despre adeveratele fapte bune morale incepe o era noua, er'a humanitatii adeverate? Óre nu prin invetiaturile lui Cristosu, cã toti ómenii sunt ruditi intre sine, cã toti sunt frati unii cu altii, s'a stabilitu unu raportu de pietate alu ómeniloru cãtra olalta, adevrata humanitate, care nu face nici o deosebire intre omu si omu, ci cunósce in fiice omu pe fratele seu? Óre nu prin invetiaturile lui Christosu despre unitatea genulu omenescu este conditionata o pricepere adevrata a istoriei omenirei? Óre nu prin invetiaturile lui Christosu s'au deschisu pe terenele sciintiei si artei o cunoscintia mai profunda a inimei si a spiritulu, s'a introdusu o intimitate si o finetia neocomparabila a sentimentulu omenescu si a intregulu raportu personalu? si in fine;

Óre nu sunt invetiaturile lui Christosu fantan'a cu apa viua, din care póte scóte ficine, teneru si betranu, bogatu si seracu, mangaiere pentru necazurile si suferintiele vietii?

Óre nu s'a aratatu insusi Christosu catra copii ca

invetiatoriu? Nu a disu elu: lasati pe copii se vina la mine?
Nu i-a invetiati elu?

Care dintre chieamarile lui Christosu erá mai potrivita mai preferabila pentru trebuintiele copiilor nevirstnici si ale oricarui omu maturu, decâtu misiunea cea mai frumoasa, cea mai sublima a lui Christosu ca *invetiatoriu*, ca propagatoriu alu luminei si alu adeverului evangelicu, eternu, alu iubirei de dumnedieu si de omenire si alu devotamentului celui mai sublimu si celui mai puru pentru adeveratele interese ale umanitatii?

Se-mi spuna Dlu criticu, pentru ce a venit Christosu in lume, daca nu *pentru a face pe ómeni fericiti in lumea acést'a si in cea lalt'a?*

Au dóra Dlu criticu cunósce unu altu scopu, care l'ar avea omenirea, si mai inaltu decâtu fericirea pamentésca si cerésca?

Ce am gresitu eu, cá am infacisiatu *invetiatur'a* lui Christosu ca mijloculu principalu, prin care Christosu a cautatu se fericésca pe ómeni?

Ce am gresitu, cá am disu cá *ómenii neprimindu deo-camdata toti invetiaturile lui Christos, elu a suferitu patimi, restignire pe cruce si ingropare in mortentu, de unde, ca Dumnedieu puternicu, a inviati a treia di si s'a inaltiatu la ceruri, unde siede d'a drépt'a Tatalui?*

Cari sunt cuvintele, prin cari se alteréza aici dumnedieirea lui Christosu? Cari sunt cuvintele, prin cari se accentuaza mai multu omenirea lui Christos decâtu dumnedieirea Lui?

Se póte se fie cineva cu simtiri sanatóse si se póta fi de acordu cu Dlu criticu, cá prin cuvintele mele citate s'a manifestatu o invetiatura, care conduce la eresu?

Au nu este adeveratu, cá, se nu fi invetiatu Christosu despre sine, cá este fiulu lui Dumnedieu, venit in lume nu cu putere esteriora, lumésca, dupa cum asteptau Jidovii, ci cu putere spiritala, dumnedieésca, ca se scape lumea din intunereculu nesciintiei si alu superstitiuniloru religióse-morali; se nu fi invetiatu in locu de traditiuni si legi esteriori, *inima curata* (Math. 6, 1—19); in locu de mandrie si fala fariseésca iubitóre de respata, *inima infranta si smerita* (Mat. 18, 9—14); in locu de pofta de domnie, *libertatea si egalitatea celoru bunu* (Mat. 23, 6—11); in locu de jertfa sangerósa, *adorarea lui Dumnedieu cu spiritulu si cu adeverulu* (Mat. 5, 8; 21, 12—13); in locu de litera, care omóra, *spiritu*, care dá viétia; se nu fi biciuitu in atátea renduri ipocrisi'a si fariseismulu invetiatoriloru jidovesci; cu unu cuventu, se nu fi invetiatu elu, cum a invetiatu, — *nu ar fi suferitu patimi, restignire pe cruce si ingropare in mortentu?*

Póte Dlu criticu negá acést'a? Nu o va puté negá nici odata, cátu timpu adeverulu este adeveru; cátu timpu se afla cititori nepreocupati, liberi de pasiuni, iubitori de adeveru, neintunecati si nezapaciti cu mintea loru de cine scie ce felu de teorii abstracte, speculative, transcendente, scolastice!

Departe a fost de mine idei'a, de a provocá prin carticic'a mea o inoire, o reforma radicala, in ceea ce privesce partea dogmatica. Am lasatu dogmele nealterate, dupa cum le-a marturisitu si le marturisesce intréga biseric'a ortodoxa a resaritului. Inoirea séu reform'a, daca lucrarea mea póte fi calificata astfelu, consiste numai in aceea, cá am redus numerulu dogmeloru la cele mai insemnate, *) din cari se póte derivá invetiatur'a despre faptele morale, si m'am silitu a imbracá cuprinsulu loru in o forma usióra, potrivitu priceperii crudiloru elevi.

Idei'a, de care am fostu dominatu la crearea carticelei mele, a fost, cá religiunea n'are se formeze o invetiatura seaca a spiritului eleviloru, din contra, ea are se sadésca in inimile loru principii de adeverate credintie religiose, pe

*) Nici protestantii n'au mersu mai departe, si ei numai au redus numerulu dogmeloru.
Red.

care are se se intemeieze, si din care are se isvorésca moralitate loru.

Religiunea am voitu se fie pentru elevi unu elementu de viétia alu sufletului loru, o putere, care se reformeze interiorulu loru morali, se-i abata dela reu, se-i puna in positiie a iubi si a sevirsí binele, cu unu cuventu: à-i face folositori siesi si altora, a-i face fericiti.

In consequentia cu acestu principu am desvoltatu in partea a II-a cele mai multe datorii ale copiiloru catra Dumnedieu, catra sine si catra cei lalti ómeni in generalu, éra in specialu, datorile catra parinti, catra frati si surori, invetiatori, betrani si mai mari de cátu densii, catra binefacatori, amici si neamici; datorile catra patria, catra natiunea si religiunea loru si cátra cei de natiuni si religiiu straine, si am finitu cu unu resumatu care cuprinde pe scurtu resolutiunea, ce trebue se o ia si se o inoiésca unu crestinu adeveratu in fiece di.

Atátu invetiaturile dogmatice, cátu si cele morale mi-am datu silinti'a a le imbracá in o limba romanésca, populara, usiora, libera încátu s'a pututu de neologisme, in propositiuni simple, scurte, potrivite firei limbei nóstre si gradului de desvoltare alu crudiloru elevi si eleve. Scopulu cartii mele a fostu: a formá inim'a si spiritulu eleviloru si elevelor prin invetiamentulu religiunei, éra nu a le intunecá mintea loru prin unu numeru infinitu de materii dogmatice, a le rapí timpulu pretiosu purtandu-i prin labirintulu teoriiloru abstracte, speculative, transcendente, dupa cum ar avea placere Dlu criticu P.

Religiunea lui Christosu este lumina, éra nu intunerecu; religiunea lui este viétia, éra nu trandavia sufletésca; religiunea lui Christos este religiunea spiritului si a adeverului; religiunea lui este religiunea faptelor, religiunea devotamentulu pentru adeveru, religiunea aspiratiuniloru si idealeloru celoru mai sublime ale omenirei.

Prin faptele vóstre veti aratá, cá sunteti adeveratii mei discipuli, éra nu prin vorbe góle, a disu Christosu. Nu totu celu ce dice dómne, dómne, (adeca: nu totu celu ce dice o suta si o mie de rugaciuni, de care spiritulu seu nu scie decâtu prea pucinu, si inim'a sa si mai pueinu) va intrá in imperati'a lui Dumnedieu, ci acela, care face voi'a tatalui meu cerescu, invetiá Christosu, aratandu, cá imperati'a sa este imperati'a spiritului, imperati'a adeverului, imperati'a dreptatii, pacii si iubirei fratiesci.

Ce folosu vor avea scolarii din scólele elementare prin invetiarea a o multime de dogme: despre pecatulu stramosiescu, despre natur'a corupta a omului, despre grati'a divina cooperatóre, despre raportulu gratiei divine catra libertatea omului? Ce folosu prin invetiaturi despre draci si belsebubi? Ce folosu din invetiaturi despre pecate, care ei nu le cunosc (porunc'a 7.), si care nici nu e bine se le cunósca?

Nici unu folosu, din contra paguba insemnata: ele ilu vor lasá pe elevu rece, i vor face studiulu religiunei neplacutu, si cu atátu mai neplacutu, cu cátu invetiaturile dogmatice vor fi mai multe si tractate mai in detail.

Nu odata am cetitu prin jurnale; nu odata am auditu din graiulu viu alu invetiatoriloru chiar, cáte greutati intimpina densii si neplacere la predarea studiului religiunei tocma din punctele de vedere amintite; nu odata am facutu eu insumi, si cu mine o suta altii, esperienti'a trista despre acestu adeveru.

Pe cáti — ómeni distinsi, ómeni cu simtiu si viu interesu pentru binele si prosperarea invetiamentului in scólele nóstre elementare, — nu i-am auditu jeluindu-se ade-seori despre defectele invetiamentului religiunei, dicându: „dintre tóte obiectele, cari ni se propuneau in scólele elementare, obiectulu religiunei erá studiulu celu mai neplacutu, si numai cu oróre asteptamu or'a, in care aveam se recitamu nisce lucruri, cari mintea nóstra nu le pricepea, si pentru cari inim'a nóstra erá cu totul indiferenta!”

Asta a fost in copilaria nóstra, si cu durere trebue

se marturisimu, lucrulu se afla totu in statulu quo de odinóra, pentru că si astadi, ca si atunci, se propune invetiamentulu religiunei in scóelele nóstre, elementare dupa manuale, in cari dogmatic' a séu invitatur' a dogmeloru este, dupa gustulu Dlui criticu, elementulu preponderantu, si astadi, ca si atunci invetiamentulu religiunei este unu opus operatum, o lucrare fara resultatu doritu, si astadi, ca si odinóra, se mai afla carturari si farisei fatiarnici, cari inchidu imperati'a adevurulu si a dreptatii dinaintea ómeniloru; carii nici ei insile nu intra, nici nu lasa pe cei ce vor se intre intrensa. Si astadi se mai afla carturari si farisei fatiarnici, omeni orbi, carii inghitu camil'a si strecura tintiariulu.

Din cele dise, credu, s'a chiarificatu din destulu, pentru cei-ce vor se intieléga, punctulu meu de purcedere la elaborarea carticelei din cestiune. Savantele elucubratiuni teologice-dogmatice nu aveau locu in cadrulu invetiamentulu religiunei din scóelele elementari, si din parte-mi asi sfatui pe invetiaturu criticu se-si reserve ingeniósele sale citate, scóse au multa truda si batae de capu din fantan'a intieptiunei auctoriloru sei de predilectiune Augustin si Platon, pentru timpuri, in cari s'ar putea ivi nentielegeri pe terenu curatu scientificu teologicu dogmaticu, éra scól'a elementara, alu careia scopu Domnia sa se vede că nu-lu cunósce séu nu vrea se-lu cunósca, se nu o bage in incurcaturile disputeloru seci, fara de nici unu folos practicú.

Ce atinge cestiunea despre valórea pedagogica a carticelei mele, o supunu aprecierei nepreocupate a fratiloru invetatori practici, dela carii asteptu se se pronuntie in privinti'a acést'a, pentruca, daca asi fi trecutu ceva cu vederea, se potu indreptá, cu tóte că nu me sfiescu a reflectá, că am ténutu contu de stadiulu, in care se afla astadi pedagogi'a si didactic'a moderna. *)

Ioan Popca.

Diverse.

* Conferintie invetiatoresci. Reuniunea invetiatoiriloru romani din tractulu protopresbiteralu alu Lipovei va téné adunarea generala estimpu Mercuri dupa Pasci in Lipova, in localitatea scólei romane. Asemenea si reuniunea invetiatoriloru romani din dieces'a Aradului va avea adunare generala, joi dupa santele Pasci, in Aradu.

* Bibliografia A esitu de sub tipariu: „Fisic'a experimental'a.“ Manualu pentru scolarii despartimentulu alu V. si VI-lea din scól'a populara de Emericu Andreescu, invetiatoriu romanu la clas'a II din Beregsu, cottulu Timisiului. Pretiulu 30 cr. v. a. Se póte capetá la autorele in Beregsu, la libraria Palacsek in Timisior'a si la redactiunea „Cartiloru sateanului rom.“ in Szamosujvár; din 10 esemplare unulu se da rabatu.

Concursu.

1—3.

Prin incuviintiarea V. consistoriu diecesanu din 21 Martiu a. c. Nr. 62 bis. in comun'a Voitegu, protopopiatulu Ciacovei s'a infintiatu unu postu de capelanu. spre a caruia ocupare se deschide concursu pana in 30. Apriliu a. c. in carea di se va téné si alegerea.

Emolumintele impreunate cu acestu postu sunt: In acést'a comuna sunt dóue parochii cu dóue sesiuni parochiale.

*) Din respectulu ce avemu pentru person'a Dlui autoru, publicaramu aceste reflexiuni in totu cuprinsulu loru, de si in cestiuni de a le religiunei crestine, principiulu „audiatur et altera pars“ nu ne obléga. Pentru religiunea crestina esiste o sing'ra autoritate, biseric'a. Numai luandu vocea bisericei de calauzu, putemu fi siguri de-a cunósce cu esactitate adevururile ce Ddiu au revelatu. — Multu ne surprinde in reflexiunile presente, limbajulu nedemnu in unele locuri, cu care se serve Dlu autoru togmái candu vorbesce de demnitata a religiunei si virtutile crestine!

Red.

ale, — asia birulu si stolele indatinate din ambele parochii — a trei'a parte, si din ambele sesiuni câte $\frac{1}{4}$ de pamentu adeca 16 jugere catastrale.

Doritorii de a ocupá acestu postu, au a-si asterne suplicele loru cu documintele prescise in §. 13 alu statuluu organicu pana in diu'a mai susu insemnata M. O. D. protopresbiteru Ioanu P. Seimanu in Ciacova.

Voitegu, in 2 Apriliu 1878.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu P. O. D. Ioanu P. Seimanu, protopresbiteru.

2—3.

Concursu de nou pentru deplinirea postulu de parocu gr. or. in comun'a Hassiasiu cu terminu pana la 18 Aprilie st. vechiu a. c. in aceeași di se va téné si alegerea.

Emolumintele sunt: un'a sesiune de pamentu, birulu de câte un'a mesura de cucuruzu despoiatu dela 100 de case; $\frac{1}{2}$ lantiu de pamentu intra si $\frac{1}{2}$ estravilanu, si venite stolari usuale.

Aspirantii la acestu postu, voru adresá recursele loru instruite conformu presciseloru statuluu organicu, parintelui protopopu Georgiu Cratiunescu in Belincz, pana la 17 Aprilie a. c.; avendu fiecarele in vro Dumineca ori serbatóre a se presentá in biserica gr. or. din locu, spre a-si dovedí desteritatea in tipicu si in cantarile bisericesci.

Hassiasiu, 9 Martiu 1878.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu mine, Georgiu Cratiunescu, protop. tract.

2—3.

Se escrie concursu pentru vacant'a parochie din comun'a Straja, protopresbiteratulu Versetului, cottulu Timisiului, cu terminu pana in 9 Apriliu, st. vechiu a. c.

Emolumintele sunt: Una sesiune de pamentu, birulu si stol'a indatinata dela 204 de case.

Doritorii de a ocupá acést'a parochie sunt avisati a-si tremite recursele adresate comitetulu parochialu la reverendisimulu Domnu Ioanu Popovicu protopresbiteru in Mercin'a per Varadia, totu deodata de a-se presentá poporului in vreo serbatóre séu domineca in biserica pentru de a-si aretá desteritatea in cantare, séu oratorie.

Straja in 19 Martiu 1878.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu Dnu protopresbiteru tract.

3—3.

In urm'a hotaririi V. Consistoriu dto 6. Febr. a. c. Nrul 68. B. se escrie concursu:

1. Pentru vacant'a parochie din O. Gepsiu, Comit. Bihoru, Protopopiatulu Oradii-mari. Emolumintele sunt: 6. jugere de pamentu, birulu 37. de cubule in grauntiu, stolele indatinate dela 160. de familii, cortelu liberu; alegerea va fi in $\frac{2}{14}$. Aprilie a. c.

2. Ronto. Emolumintele sunt: $\frac{1}{2}$ de sesiune pamentu aretoriu, birulu dela 72. de numere o mesura de grâu, stólele indatinate, cortelu liberu cu 3. chilio, alegerea va fi in $\frac{8}{20}$. Aprilie a. c.

3. Apateulu Rom. Emolumintele sunt: un'a sesiunne de pamentu aretoriu si cosaleu, birulu dela 120. de case, câte una vica de grâu, cortelu liberu si stolele indatinate; alegerea va fi in $\frac{9}{21}$. Aprilie a. c.

Doritorii de a recurge la vreuna din acestea parochii sunt avisati: asi trimitte recursurile sale la protopres. Oradii-mari Simeonu Bica, in Oradea-mare.

Datu in Oradea-mare in 13 Martie 1878.

Comitetele parochiale.

In contielegere cu mine: Simeonu Bica, protopres. Oradii-mari.